RISE RIKOSSEURAAMUSLAITOS

21.6.2016

Selvitys sähköisestä valvonnasta avolaitoksissa

Peter Blomster
Henrik Linderborg

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 HELSINKI

Puhelin
029 56 88500

Telekopio
029 56 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Sisällys

1 SELVITYKSEN TAVOITTEET 3
2 AINEISTO 4
3 TULOKSET 4
4 KUSTANNUSTEHOKKUUS 15
5. YHTEENVETO 16
6 JOHTOPÄÄTÖKSET 18
7 LIITETAULUKOT 19

1 SELVITYKSEN TAVOITTEET

Toukokuussa 2011 astui voimaan uudistettu vankeuslaki, joka salli sähköisen pantavalvonnan aloittamisen avolaitoksissa. Sähköisen valvonnan tavoitteena oli tehostaa valvontaa, jolloin avolaitoksiin sijoitettavien vankien määrää voitaisiin lisätä. Samalla vaativampiakin vankeja voitaisiin sijoittaa turvallisesti avolaitoksiin. Tavoitteena oli myös vapauttaa vankiloiden henkilökuntaa rutiininomaisesta valvontatyöstä lähityöhön ja kuntoutus- ja tukitoimintaan sekä tehostaa avolaitosten turvallisuuskäytäntöjä.

Selvityksessä kartoitetaan sitä, miten sähköinen valvonta on vaikuttanut henkilökunnan työn sisältöön ja työnkuvaan (alkuvalmistelut, käyttöönotto, opastus, ohjeistus, tuki) ja miten henkilöstö kokee valvonnan. Onko valvonnan resursseja voitu tehostaa ja onko resursseja vapautunut lähityöhön? Miten sähköinen valvonta on vaikuttanut ylipäänsä henkilöstön työprosesseihin ja onko valvonnalla ollut vaikutusta vankien päiväohjelmaan? Hyödynnetäänkö sähköistä valvontaa niin hyvin kuin mahdollista?

Selvityksessä kartoitetaan myös miten sähköisen valvonnan tekniikka on toiminut. Miten valvonta on vaikuttanut laitoksissa rikkeisiin ja rikoksiin? Onko sähköisellä valvonnalla ollut vaikutusta esimerkiksi luvattomiin poistumisiin tai poistumisluvalta palaamatta jäämisiin? Kokeeko henkilöstö, että sähköisellä valvonnalla on ollut vaikutusta laitoksen turvallisuuteen.

2 AINEISTO

Selvitystä varten kerättiin aineistoa haastattelemalla vankiloiden henkilökuntaa. Henkilöstöhaastattelut tehtiin fokusryhmissä. Sitä pidettiin ajankäytöllisesti ja menetelmällisesti tehokkaimpana tiedon keruun menetelmänä. Haastattelut suoritettiin viidessä eri yksikössä keväällä 2016. Yksiköitä olivat: Keskusvalvomo (ELMO), Suomenlinnan vankila (Suov), Vanajan vankilan Ojoisten osasto (Vava/Ojos), Kuopion vankilan vapauttamisyksikkö (Kuvy) ja Oulun vankilan avovankilaosasto (Ouv/Avo). Kolmessa ensiksi mainitussa haastattelut suoritettiin paikan päällä. Kuopion ja Oulun haastattelut suoritettiin videoyhteyden välityksellä.

Haastateltaviksi saatiin yhteensä 19 henkilöstön edustajaa. Haastateltavat edustivat seuraavia henkilöstöryhmiä: Johto (5), esimiehet (5), rikosseuraamustyöntekijä tai vastaava työntekijätaso(9). Kahdessa yksikössä haastattelut suoritettiin niin, että johto ja esimies- sekä työntekijätason tehtävissä olevat haastateltiin erikseen. Muissa yksiköissä haastattelut suoritettiin sekaryhmissä, joissa oli eri henkilöstön edustajia. Fokusryhmähaastattelukertoja kertyi erillismenettelyn takia yhteensä seitsemän.

Haastattelut suoritettiin pääsääntöisesti 3–4 hengen ryhmissä, joita voidaan pitää fokusryhmille sopivana kokona. Haastatteluja varten oli tehty teemarunko, joka ohjasi haastatteluja. Raportin kirjoittajat toimivat fokusryhmien vetäjinä. Haastattelut nauhoitettiin digitaalisesti ja lähetettiin litteroitaviksi ulkopuoliselle palvelun tuottajalle. Litteroidut haastattelut analysoitiin laadullisen aineiston analyysiin suunnitellulla Atlas-ohjelmistolla teemoittain. Haastatteluaineisto esitetään selvityksessä täysin anonyymisti tunnistamisen ehkäisemiseksi.

Haastattelujen lisäksi selvityksessä kartoitettiin tausta-aineistoksi tilastoaineiston avulla sähköisen valvonnan kustannuksia sekä vaikutuksia muassa rikkeisiin, luvattomiin poistumisiin ja poistumisluvilta palaamatta jäämisiin.

3 TULOKSET

Haastatteluaineisto esitetään seuraavassa teemarungon mukaisessa järjestyksessä. Teemoina haastatteluissa olivat sähköisen valvonnan käyttöönottoon liittyvät ongelmat ja haasteet, nykytilanne sekä tulevaisuuden näkymät. Näiden laajojen teemojen alla keskusteltiin sähköisen valvontaa liittyvistä teknisistä kysymyksistä, perehdytyksestä, koulutuksesta ja käyttäjätuesta, sähköisen valvonnan tavoitteista sekä kytkennöistä Rikosseuraamuslaitoksen strategiaan, mahdollisuudesta kehittää ja kehittää monipuolistaa työtehtäviä sekä mahdollisuuksista jatkaa ilman sähköistä valvontaa tulevaisuudessa.

Sähköiseen valvontaan liittyneet odotukset ja tarpeet sekä istuttaminen yksiköihin

Odotukset ja tarpeet

Yleinen suhtautuminen sähköiseen valvontaan oli yksiköissä myönteinen ja odottava.

Pääsääntöisesti siihen suhtauduttiin hyvin positiivisesti ja oltiin aika innostuneitakin.

Ajateltiin, että se on semmoinen positiivinen työväline.

Yksiköissä ei pystytty kertomaan tarkemmin, millaisia odotuksia tai tarpeita heillä oli sähköisen valvonnan suhteen. Ne olivat olemassa, mutta niitä ei pystytty määrittelemään. Sähköisen valvonnan muuttuessa todellisuudeksi niitä voitiin jo ryhtyä kuvittelemaan, kuten seuraavasta haastattelukatkelmasta ilmenee.

Ei siinä meidän näkökulmasta mitään erityistä tarvetta ollut eikä me siltä mitään odotettu. Mutta sitten kun tästä kerrottiin, että semmoinen sähköinen valvonta on tullut, niin kyllähän niitä alkoi löytyä tavallaan näitä hyötyjä ja haittojakin, sen mukaan, että miten siihen suhtauduttiin.

Selkeimmät hyötyodotukset liittyivät siihen, että se helpottaisi ja selkeyttäisi valvontaa ja kontrollia ja lisäisi laitosturvallisuutta sekä parantaisi samalla yksiköiden järjestysongelmia. Tätä pidettiin tärkeänä myös sen takia, että henkilökuntaa on yleensä vähän suhteessa vankeihin. Varsinkin suurissa yksiköissä, joissa vankeja on paljon samanaikaisesti kymmenittäin poistumisluvilla, lomilla ja erilaisissa työkohteissa, kontrolliin, järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvien tekijöiden merkitys korostui.

Meillä on niin paljon tuonne kaupungille suuntautuvaa päivittäistä vankien liikkeellelähtöä, että se oli meille tuiki tarpeellinen ja koettiin se tärkeäksi valvontatyön tehostajaksi. Käytännössä me ei pystytty valvomaan kaupungilla olevia. Kävikö he siellä määrätyssä pisteessä, missä oli anottu poistumislupa ts. lomaan, vaan mies läksi ja tuli pois ja me ei tiedetty, missä hän kävi. Eli nyt tämä antoi meille se, että me voitin seurata vielä kuukausia myöhemmin, jos oli tarvetta. Katotaan, että onko mies käyny siellä tietyssä osoitteessa, missä piti käydä.

Ehkä se on tosiaan tämä yöaikainen kontrolli ja sitten tähän poistumislupiin liittyvät, koska vapauttamisyksikkö, siinä tavallaan ihmiset ja vangit on lähtökohtaisesti, tulee tuohon joksikin aikaa ja hoitamaan noita niitä, voisiko sanoa asioita sitten vapauttamista silmällä pitäen, ominkin päin tuolla kaupungilla, niin haluttiin varmuutta siihen, että ne tosiaan hoitaa niitä asioita mitä on sovittu, kun siinä on välillä havaittu sitäkin, että erilaisin koulutuksin mennessään tai koulutuksissa ollessaan tai jotain sovittuja tapaamisia kaupungilla, niin siellä saattaa tulla niitä sivupoikkeamia, joita sitten aina ihmetellään, että minkä takia.

Sähköisen valvonnan odotettiin helpottavan valvonnan järjestämistä turvallisella tavalla erityisesti sellaisissa yksiköissä, joissa ei ollut yöaikaista miehitystä.

Yksi iso syy varmaan, minkä takia se [sähköinen valvonta] tänne haluttiin, niin meillähän tosiaan vapauttamisyksikkö on tässä suljetun vankilan yhteydessä niin, että ei ole yöllä miehitystä lainkaan. Eli haluttiin sitten tämmöinen tekninen mahdollisuus kontrolloida yöaikaankin.

Sähköisen valvonnan odotettiin helpottavan kaupunkialueilla olevien yksiköiden päivittäistä valvontaa muutenkin tavalla, joka parantaisi järjestystä. Epäilyksiä oli siitä, että järjestys ei tässä suhteessa ollut paras mahdollinen, koska kaupungin läheisyys mahdollisti erilaisen luvattoman poistumisen alueelta ilman, että siihen päästiin puuttumaan millään tavalla.

No hyötyjä mietittiin siinä mielessä, että meillä oli jonkin verran näyttöä siitä, että meillä vangit käyvät asioimassa tuossa paikallisessa ostoskeskuksessa. Jossa oli R-kioski ja sitten pubi ja kauppa myöskin ja epäiltin, että siinä voisi siinä pubissa käydä täältä joskus täältä niin kuin sitten iltaoluella.

Tämä on ihan tässä keskustassa niin tässä on niitä houkutuksia lähtee ja tällä ohuella henkilökuntamäärällä, että siinä mielessä täällä on usein yksi vartija vain yövuorossa, niin ajateltiin, että se myös mahdollistaa sitä valvonnan intensiteetin lisäämistä, kun täällä ei ole mitään muuta teknistä valvontaa. Täällä ei ole kameroita missään, eikä mitään semmoista. Että kyllä se lisäarvo nähtiin myös tässä mielessä.

Tätä epäilystä ei kuitenkaan pystytty vahvistamaan:
Selkeää näyttöähän meillä ei ole, kun ei ole täällä missään muureja tai tämmöisiä, niin ei pysty aina katsastamaan.

Kurinpidollisia ongelmia ei kuitenkaan esiintynyt kovin paljon. Seuraava arvio kuvaa melko hyvin sitä, missä laajuudessa niitä keskimäärin esiintyi.

Noin viisi viiva kymmenen vuodessa sellaisia, jotka luvatta poistuu. Siinä ei ole ne, jotka jää poistumisluvalla sitten. Mutta niitäkään ei hirveitä määriä koskaan ole ollut.

Hyötyodotuksia kohdistui myös tekniseen tehokkuuteen, jonka uskottiin parantuvan uuden järjestelmän myötä.

Tietysti uudistuksen sen ajateltiin olevan ilman muuta hyvä siihen entiseen järjestelmään verrattuna. Kartat saadaan tarkemmiksi ja tiesi, missä mies menee oikeasti. Puhelin ja panta yhdessä, niin tiedetään, missä se menee. Entinen järjestelmä oli siinä mielessä huono, puhelin oli missä oli, niin se oikeastaan kertoo vaan, missä puhelin oli.

Hyötyodotukset teknisen kontrollin tehostumisesta olivat joissakin yksiköissä jopa hyvinkin korkealla eli *kyllä se oli semmoinen odottava ja innostunut, että nyt tulee laitteet, niin pystytään valvomaan ja suorittamaan, että se jelppaa meitä.*

Odotukset sähköisen valvonnan hyödyistä lähityön suhteen olivat kaksijakoisia. Avovankiloissa lähityön lisäämistä nykyistä muotoaan laajempana ei pidetty mahdollisena sähköisestä valvonnasta huolimatta.

Mutta eihän se meillä ole ollut realismia silloin, eikä se ole nytkään. Niin kuin minä sanoin, meillä on joka päivä 130–140 vankia. Vankilassa 100, koevapaudessa 30–40. Ja meillä on kolme, no periaatteessa neljä vartijaa kerrallaan töissä. Ne tekee pitkää vuoroa.

Edellä siteerattu piti lähityötä siihen tarkoitetun kuntoutus-, ei valvontahenkilöstön tehtävänä.

Eli meillähän on koko ajan ollut organisoitu toiminta täällä sillä lailla, että meillä tää niin sanottu erityishenkilöstö, joka sitten tekee enempikin sitä kuntouttavaa ja ohjaavaa työtä. Vartijoiden aika ei kertakaikkisesti riitä. Totta kai he tekevät paljon semmoista ohjausta ja neuvontaa siinä.

Vapauttamisyksiköissä sähköiseen valvontaan liitettiin hyötyodotuksia myös lähityön suhteen. Sen odotettiin jättävän enemmän aikaa kuntouttavaan keskusteluun vankien kanssa ja lisäävän myös turvallisuus- ja kuntoutushenkilöstön välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa:

No siinä suhteessa sitten taas, että tota jos aatellaa, mikä se lähityö niin kuin meillä on. Niin se on nimenomaan ollut vartijoitten semmoista vuorovaikutusta, jatkuvaa vuorovaikutusta vankien kanssa, se lähityö. Koska tuota he on se keskeinen ryhmä, joka on vankien kanssa 24/7 paikan päällä ja

välittä sitten tietoa muulle henkilökunnalle, joka tekee kuntouttavaa työtä enemmän ja rangaistusajan suunnitelmatyötä ja tällaista. Ja sitten taas tota se, mistä niin kuin puhuttin toiminnallisesti ja lähityön näkökulmasta, olis tämä VKV-puolen, että siihen ehkä sitten enemmän ois jäänyt aikaa niin kuin jututtaa vankeja ja saada heiltä sitten tietoja, kuinka ne valvotut koevapaudet sujuvat.

Vapauttamisyksiköissä myös sähköiseen valvontaan sisältyvän kontrolliin odotettiin epäsuorasti tukevan lähityötä siinä mielessä, että se estää moniongelmaisia vankeja retkahtamiselta.
Koska vapauttamisyksikön vangit ovat niitä moniongelmaisia, moninkertaisia rikoksenuusijoita ja he eivät ehkä pärjää normaalissa avovankilassa, mutta eivät turvallisuussyistä tarvitse suljettua vankilaa, mutta tarvitsevat erityisen vahvaa yksilöllistä tukea vapautumisen valmisteluun, elikkä siihen siviiliasioiden valmisteluun jo laitoksessa. Ja tämän takia meidän se vankiaines on semmoista, ei niinkään turvallisuusriskiä, mutta enemmänkin tämmöistä retkahtamisriskiporukkaa, niin ajateltiin, että tuohan tämä meille niin sanotun saaton tai valvonnan siihen.

Haittaodotukset liittyivät lähinnä työmäärän lisääntymiseen sekä käynnistämisvaikeuksiin esimerkiksi tekniikan toimimattomuuden johdosta.

Niin siinä oli sitä puhetta, että se tuottaa lisätyötä, että missä rakosessa me keretään sitten kaikki asiat tekemään. Ja varsinkin pelättiin, että se alkuun pääseminen on vaikeaa.

Istuttaminen käytäntöihin

Kokemukset vaihtelivat sen suhteen, miten selkeästi sähköiseen valvontaan liittyvät tavoitteet esitettiin yksiköille ja kuinka sen käyttöönotto onnistui teknisessä mielessä samoin kuin siinä mielessä, miten vangit saatiin hyväksymään se. Melko yksituumaisia oltiin kuitenkin siitä, että tavoitteita tai toiminta-ajatusta ei näiden kysymysten suhteen esitelty kovinkaan selkeästi Rikosseuraamuslaitoksen taholta. Sähköinen valvonta tuli ikään kuin ennalta annettuna, pelkästään teknisenä ratkaisuna yksiköiden työn helpottajaksi tyyliin:

Siinä oli järjestelmä, laitteisto, alkaa käyttämään. Et eihän sitä tavoitetta tai ajatusta siinä sen kummemmin avattu.

Sähköisen valvonnan käyttöönoton arveltiinkin syntyneen jonkinlaisena sivutuotteena siinä vaiheessa, kun laitteita ryhdyttiin muutenkin hankkimaan yhdyskuntaseuraamuksia varten.

Mun mielestä se oli vähän niin kuin by the way, siinä sivussa, tää avolaitos, sähköinen valvonta, mistä ei ehkä niin kauheasti kuitenkaan niissä perusteluista sun muissa edes puhuta.

Myös kokeilulaitosten valintaa leimasi joidenkin haastateltavien mukaan tietynlainen sattumanvaraisuus. Laitosten sopivuutta ja sähköisen valvonnan paikaksi ei pohdittu. Ei myöskään pohdittu tarkemmin sitä, mihin tarkoitukseen sitä tulisi käyttää miten paljon aikaa ja resursseja se vaatisi ja kuinka työt tulisi organisoida. Istuttaminen tapahtui ad hoc- luonteisesti oletetun, mutta tarkemmin määrittelemättömän tarpeen pohjalta, kuten seuraavassa kahdessa haastattelukatkelmassa todetaan.

Kyllä se oli varmaan myös aika sattumanvarainen, että mäkin sitten vaan sanoin, että no. toihan on kiinnostavaa, et jospa me ruvettaisiin kokeilulaitokseksi, että ollaan ehkä innostuneita, et vähän tämmöistä ad hoc-meininkiä ehkä.

Me saatiin tietää, että se tulee meille ja sitten ruvettiin itse kyselemään, että millaisilla reunoaehdoilla. Mä en kyllä muista, että kukaan olisi meille tullut paikan päällä puhumaan, että mitä se käytännössä tulee olemaan.

Kokemukset teknisestä käyttöönotosta vaihtelivat. Yhdessäkään yksikössä käyttöön otto ei ollut tapahtunut ongelmitta. Eniten vaikeuksia teknisessä käyttöönotossa kokeneet kuvasivat tuntojaan seuraavasti.

Niin markkinointihan oli hyvä ja Kehastakin oli ihmisiä kertomassa, kuinka tarkka tämä on ja tarkemmaksi vain tulee, kun tiedetään, missä ihmiset liikkuu, mutta sitten kun tätä ruvettiin toteuttamaan käytäntöön, niin siinä oli erittäin paljon vaikeuksia.

Lähtökohta oli huono, että se tuli valtavalla kiireellä meille. Eli piti pystyä tekemään vähän mahdottomia ja sitten meillä oli huonot yhteydet näissä olosuhteissa täällä, ennen kuin me saatiin tukiasema tähän. Ei meinattu saada laitteita ladattua ja se aiheutti semmoista kuormaa sitten, että ei onnistu lataaminen ja nämä on ihan paskoja nämä vehkeet. Sitten kun ne laitteet olivat huonoja, niin se aiheutti semmoista vastustusta.

Tekniset ongelmat liittyivät sekä laitteisiin että yksiköiden erityisolosuhteisiin.
No ihan ne perustekniset ongelmat, joita oli ihan valtavasti ja joita firmakaan ei pystynyt ratkomaan heti. plus sitten tämän vankilan erityisolosuhteista kaikenmaailman ongelmia, kun ne työskentelevät tuolla kaukana, missä meillä on siis ihan jo puhelimienkin kanssa jo ongelmia. Ja muistan jopa semmoisen, kun meillä oli yliopisto-opiskelija täällä, joka kävi yliopiston päärakennuksessa. Siellä tuli koko ajan niitä hälytyksiä, kun ei saanut sitä satelliittia.

Teknisten ongelmien nähtiin joissakin yksiköissä olevan yhteydessä myös huonoon koulutukseen ja perehdytykseen, jota kuvattiin seuraavasti.
Se ei ollut siitä laitteesta kiinni minun mielestä. Vaan se oli enemmänkin siitä, että ohjaus, neuvonta, opastus oli yks puolikas päivästä niin, että me oltiin kaikki vartijat tässä huoneessa, yks tietokone ja sitten se ohjaaja, kuka siellä oli sieltä maahantuojan edustaja. Se istu siellä tietokoneella ja sitten minäkin seisoin täällä oven suussa. Täältä yritin opiskella. Kyllä se oli surkea lähtö.

Meillä oli yhden päivän koulutus, mikä oli oikeastaan turhaa, koska me tiedetään ne asiat jo ennestään, mitä siellä oli. Sehän oli tyyliin, että tämä on panta.

Kaikissa yksiköissä ei koulutusta kuitenkaan arvosteltu riittämättömäksi. Koulutusta oli saatu sekä laitteiden maahantuojalta että Rikosseuraamuslaitokselta.
Minä muistelen kyllä, että koulutettiin. Käytiin koulutuskeskuksessa alkuun ja sitten oli koulutusta myös täällä paikan päällä.

Mielipiteet koulutuksen riittävyydestä siis vaihtelivat yksiköittäin. Koulutuksesta ja käyttäjätuesta kokeilun alusta lähtien vastanneen keskusvalvomon henkilöstön mukaan koulutus oli kuitenkin ollut laitteiden vaativuuden huomioon ottaen riittämätöntä. Sitä olisi tarvittu jatkuvuusperiaatteella eikä kuten nyt: ad hoc.
Minun mielestäni se on ollut riittämätöntä. Jos tuodaan joku tämmöinen asia, niin kyllä se pitää, se että se porukka joka sitä pyörittää, niin kyllä sille pitäisi antaa tukea ja koulutusta. Ei pelkästään sillein, että sille annetaan vaan, että nyt tämmöinen tuli. Se pitäisi kouluttaa sinne. Se on tavallaan, että sinä perehdytät sen heikomman tai sen, niin sen yksikön mukaan. Ja kyllä se aikamoista sählinkiä oli.

Keskushallinnon rooli käyttöönottoon liittyvissä asioissa jäi hyvin vähäiseksi. Keskushallinnon ei koettu muutenkaan tukeneen päivittäiseen käyttöönottoon liittyvissä ongelmissa.
Aika merkityksetön tai vähäinen se oli, se tuki.

Keskushallinnon koettiin joissain yksiköissä pikemminkin moittivan kuin tukevan eli *semmonen arvosteleva meininki oli koko ajan.*

Arvostelua esitettiin keskushallinnon taholta esimerkiksi tahallisesta viivyttelystä.
Ja sitten meidän piti niillä pohjilla lähteä lataamaan ja tekemään näitä laitteita ja jossain vaiheessa meitä moitittiin, että me tahallaan viivästytetään näitä latauksia. Ne tuli sieltä Risestä, ne moitteet. Ne ottivat sieltä yhteyttä, että me tahallamme viivytämme. Henkilökohtaisesti allekirjoitan sen, että ei varmasti ollut siitä kysymys.

Myös aluehallinnon rooli jäi melko vähäiseksi ja myös epäselväksi.
Ei se kyllä sinä alkuvaiheessa minun kielestä ollut mukana. Kyllä me varmaan suoraan vanaa, toistan tämän vielä, yrityksen ja erehdyksen kautta saatiin toimimaan. Mutta kauan siinä meni.

Yksiköissä jouduttiinkin toimimaan melko pitkälle itseohjautuvasti ja löytämään sopiva toimintamalli yrityksen ja erehdyksen menetelmällä. Tärkeäksi tueksi tässä tuli keskusvalvomo, josta saatiin apua erilaisiin käytännön ongelmiin.
No tietysti se vaati siinä aluksi, että mennään vähän sellaisella kokeilumentaliteetilla, että kuitenkin järjestelmä sinänsä, se tuntui aloittelijasta monimutkaiselta. No kokeiltiin ja testattiin ja kyllä Turku oli meille tosi hyvänä tukena siinä.
Vankien suhtautumista pantavalvontaan kuvattiin alkuvaiheissa pääasiassa myönteiseksi, vaikka joukkoon mahtui myös epäilijöitä.
Se oli joillekin vitsi, mutta ei minun mielestä siinä mitään semmoista isompaa vastustusta ollut. Se oli niiden mielestä jopa hauskaa. Jokunen mutrunaama, vastarannan kiiski siellä oli, mutta hyvin vähän.
Ongelmallisina vangit pitivät laitteiden kokoa ja niiden ergonomista muotoilua.
Kun se oli aika iso se träkki ja eikä se pantakaan niin kauhean siro ollut, että niitä on hankala pitää mukana, että sitähän niitä jupinoita tuli paljon.
Ergonomiset ongelmat vaikuttivat myös työtoimintoihin osallistumiseen, joka pakotti yksiköt kehittämään uusia ratkaisuja työvaatteiden yms. suhteen.
Jouduttiin sitten työnjohtajien kanssa miettimään tätä ja sitten hankittiin vangeille sellaisia turvakenkämalleja, johon mahtuu mukaan se panta ja mötikkä mikä siinä on. Tällaisia käytännön asioita siinä oli paljon.
Ongelmaisia olivat sellaiset vangit, jotka rikkoivat tai hävittivät laitteita. Tällaisiin tilanteisiin ei ollut olemassa selkeitä toimintatapoja.
Laitteita katosi, hajosi, hävittivät tahallaan, rikkoivat. Ja sitten meillä täytetään tämmöinen kaavake, missä vanki sitoutuu sen korvaamaan. Ja sitten me ilmoitettiin Turkuun ja niin edespäin, jos laite on kadonnut. Ja ei tietääkseni tämä alue ole vielä pystynyt yhtään laitetta vangilta perimään. Se on erikoista, että jos vanki sitoutuu tähän allekirjoituksellaan, niin pitäisi aina sen jälkeen saattaa asiat loppuun. En minä tiedä. se on kanssa vähän ihmetyttänyt tässä, että mikä tämä projekti oikein on.

VAKIINTUMINEN

Alkuvaikeuksista huolimatta sähköinen valvonta on saatu vakiintumaan hyvin kaikkiin kokeiluyksiköihin ja sen kanssa on myös tultu tutuiksi eikä siitä haluttaisi enää luopua.

Minun mielestä siihen on niin hyvin tottunut, että se on tuossa noin. Minun mielestä se on justiin kun muutama mies oli tuossa hetken aikaa ilman sitä laitetta, niin tuntui hullulta. Kun ei niillä ollut sitä laitetta ja piti mennä sitten oikein tuonne paikan päälle katsomaan, että onko se siellä vai eikö se ole.

Pantavalvonta oli vakiintunut kaikissa yksiköissä ennen kaikkea tehokkaaksi kontrollin välineeksi. Tällaisena sen koettiin myös poistavan niitä mahdollisia epäselvyyksiä, joita oli esiintynyt aikaisemmin vankien liikkumiseen ja toimintaan liittyen. Tämän koettiin myös parantavan vankien oikeusturvaa ja vahvistavan samalla henkilökunnan ja vankien välistä luottamusta.
On voitu tarkistaa just sillä, et onko se ollut siellä missä piti, koska muutenhan siinä on vaan sanat vastakkain, et siellä vanki sanoo, että en ole varmasti olut siellä enkä ole aiheuttanut mitään häiriötä. Tätä voidaan käyttää siinä hyväksi, että voidaan tosiaan tarkistaa, pitääkö nämä puheet paikkansa. Ja sitten myös, on se sen vanginkin oikeusturvan kannalta hyvä, että jos tämmöisiä väitteitä esitetään, että on häirinnyt, niin voidaan tarkistaa, että pitääkö tämä paikkansa? Onko hän ollut siellä?

Pantavalvonnan koettiin myös selvästi vähentäneen luvatta poistumisia, jota pidettiin ilmapiiriin kannalta myönteisenä.
Mä luulen, että siinä tapahtui merkittävä muutos vuoden 11 ja 12 välillä. Esimerkiksi luvatta poistuminen, oliko se niin, että niitä oli toistakymmentä edeltävänä vuotena ja sitten siinä tosiaan tapahtui merkittävä muutos. Ja se jotenkin siihen ilmapiiriin vaikutti, et nythän se on pysynyt vuosikaudet matalalla se luvatta poistuneiden määrä. Ja jotenkin mä ajattelen, että siihen ainakin sillä pantavalvonnalla on ollut merkitystä.

Panta auttaa myös valvomaan vangin edesottamuksia siviilissä entistä tarkemmin. Sen säilyttämää informaatiota voidaan myös käyttää todisteena epäselvissä tapauksissa. Tämä mahdollistaa kurinpitoseuraamusten oikeudenmukaisemman määräämisen.
Soitti siviilistä vangin ex-vaimo ja kertoi, että se ja se vanki uhkailee häntä puhelimella ja lomalla kävi häntä etsimässä sieltä osoitteesta. Ja sitten ruvettiin tutkimaan asiaa ja saatiin hyvä vahvistus tälle siviilistä soittaneelle henkilölle. Kyllä se toimi just tässä todistusaineistona ja hänellä oli lähestymiskielto ex-puolisoa kohtaan. Ja sitten näillä perusteilla hän sai taas sitä seuraamukset, kurinpitoseuraamukset.
Tämä on vaikuttanut myös sisäiseen järjestykseen myönteisesti eli vangit pysyvät nyt vankilan alueella.
Alueella pysyminen on varmaan parantunut. Että sitä on kauhean vaikeata arvioida, että paljonko tuosta pyörähdettiin ja poistuttiin alueelta tarkasti, että mitä se vaikutus on. mutta nyt sen tietää, että alueella pysytään.
Pantavalvonta on lisännyt myös vankien viihtyvyyttä sen takia, että henkilökunnan näkyvä kontrolli kuten yölliset tarkastusrutiinit ovat vähentyneet ja jättäneet vangeille ”lusimisrauhan”. Henkilökunnan näkyvän kontrolliroolin vähentyminen voi vaikuttaa ajan myötä myös siihen kielteiseen mielikuvaan, mikä vangeilla on valvontahenkilöstöstä ennen kaikkea kontrolloijina ja rajoittajina.
Onhan tämä vangin lusimisrauhaa osaltaan yöaikaan lisännyt, koska täällähän tehtiin fyysisiä tarkastuksia yöaikaan, jolloin vanki melkeinpä herätettiin tai ainakin joutui heräämään, että heräsi, kun kopin ovi *avattiin ja katsottiin, onko paikalla. Tämä on varmaan vaikuttanut siihen, miten jotkut vangit meidät näkee. Ettei aina olla vaan kyttäämässä.*

Pantavalvonta paransi myös yöaikaan työskentelevän henkilökunnan työturvallisuutta.

Kun yksinhän ne kiersivät tuolla osastoilla, missä on meillä kuitenkin täällä 53 vankipaikkaa kahdessa eri rakennuksessa ja siellä vartija kiertää yksin, niin onhan se, ettei yöaikaan tarvitse tehdä sitä, että voi teknisesti valvoa, niin onhan se aika isi työturvallisuustekijä kuitenkin.

Tämän kääntöpuolena oli pantavalvontaan liittyvien rutiinitehtävien lisääntyminen. Tarkoituksenahan oli ollut, että rutiinivalvontatehtävät vähenisivät pantavalvonnan myötä. Joissain yksiköissä näin ei siis ollut tapahtunut. Rutiinivalvonnan lisääntyminen pantavalvonnan myötä jätti vielä vähemmän aikaa tavata vankeja kasvotusten esimerkiksi työkohteissa, joissa vartijat olivat aikaisemmin kierrelleet. Aikaisemmin avovankilan vartijan valvontaan siis yhdistyi vuorovaikutus luontevasti ja yksilöllisesti tavalla, jota voidaan pitää myös lähityömäiselle työotteelle tyypillisenä.
Jos lähityöllä tarkoitetaan sitä, että ollaan tuolla työmaalla juttelemassa vangin kanssa, niin sehän päinvastoin vähentää sitä.
Tämän tyyppistä valvonnan yhteydessä tehtävää lähityötä kuvataan seuraavasti:
Lähinnä se on vaan, että jutellaan vankien kanssa ja jutellaan työmestarien kanssa ja onko mitään ongelmia ja sujuuko kaikki hyvin ja niin edespäin. Niin vanki tykkää siitä kuin tykkää myös työmestarit, että me käydään siellä. Se on semmoista näkyvää valvontaa. Vähän niin kuin liikkuva poliisi maantiellä, niin vartija voi olla työpisteessä.
Nyt tuo lähivalvontaan kulutettu aika täytyi käyttää päätteen ääressä. Valvonta oli muuttunut henkilökohtaisesta tekniseksi etävalvonnaksi.
Sen se on aiheuttanut tässä. Se aiheuttaa meille just lisää tämmöistä teknistä valvontatyötä. Ennen tätä se valvontatyö saattoi olla tuolla, kun me kierrettiin työmailla eli pyrittiin olemaan siellä työpisteissä lähes päivittäin, mutta nyt se on jäänyt lian vähälle se kiertäminen siellä, koska tämä kone vie nyt aikaa.

Yksiköissä ei muutenkaan koettu, että pantavalvonta olisi lisännyt mahdollisuuksia lähityöhön. Tilannetta kuvattiin tämän suhteen muuttumattomaksi.
Ei se tuonut lähityöhön yhtään enempää tunteja, mutta ei se vienyt siitä poiskaan.
Tämän vastakohtana on kuitenkin valvonnan tehostuminen, joka nähdään ennen kaikkea etuna myös vangin kannalta. Tehokas valvonta tukee myös vankia. Kun hän tietää, että valvonta on tehokasta ja kaikkialle ulottuvaa, vähenevät houkutukset rikkomuksiin järjestelmän heikkouksia hyväksikäyttämällä. Tämä lisää myös mahdollisuuksia antaa vangille enemmän liikkumavapautta, kun molemmat tietävät, missä mennään. Rajojen tekeminen selkeiksi luo myös turvallisuuden tunnetta. Se antaa vangille myös tunteen siitä, että hänen toimintaansa seurataan. Se voi olla vangille myös myönteinen signaali.
No tavallaan se antaa siihen semmoisen valvontatuen ja voidaan vangille, joka kerta kun meillä lähtee vanki tästä poistumisluvalle tai onko se sitten mimmoinen. Niin melkein aina kysytään, että onko laite mukana ja jos sillä on yön yli poistumislupa, niin onko laturi mukana ja niin poispäin. Saadaan sellaista tavallaan, että vangitkin tietää, että heitä valvontaan ja me huolehditaan heidän liikkumisestaan. Se ei ole vaan sellainen, että lyödään lappu käteen ja sanotaan, mene minne tahdot.

Vangin liikkeiden ja toiminnan paikallistamiseen ei tarvitse myöskään käyttää niin paljon työaikaa kuin aikaisempien manuaalisten hallintajärjestelmien aikana.
Aika nopsaan mun mielestä, jos tarvitaan tieto siitä, missä esim. henkilö on liikkunut vaikka poistumisluvan aikana, niin kyllä se nykyisin syntyy hyvin nopeasti, kun tunnetaan, miten se järjestelmä toimii. Ja sitten se hyöty, mitä mä ite tykkään, kun meidän ei tarvitse aina paikantaa sillon, jos mä halua katsella, missä se liikkuu, niin mä voin ajaa sieltä sen raportin ja katsoa sen koko päivän liikkumisen. Se ei sillä tavalla sido henkilökuntaa, että jos sua kiinnostaa jonkun vangit liikkeet, niin ajat sieltä sitten sitten päivän tapahtumat ja katsot, minkä ehdit.

Panta helpottaa henkilökunnan työtä myös siinä mielessä, että vangit voi tavoittaa nyt helpommin eikä tarvitse hakea heitä henkilökohtaisesti kiireellisissä tapauksissa. Myös vangit saavat aikaisempaa paremmin ja nopeammin yhteyden henkilökuntaan. Tämäkin on merkittävä parannus sekä turvallisuuteen että hallintokäytäntöihin isoissa avovankiloissa, joissa vangit on sijoitettu laajalla alueella sijaitsevin työpisteisiin.
Kyllä se on helpottanut meidän toimintaa. Jos meidän tarvitsee tavoittaa vanki, niin laite antaa mahdollisuuden laittaa tekstiviesti tai soittaa hänelle, että nyt tuli joku. Ennen piti aina lähteä hakemaan mies tuolta. Ja taas päinvastoin. Jos vanki tarvitsee apua, on tapahtunut esimerkiksi tapaturrma, niin hänellä on tuo laite työmaalla ja hän voi soittaa tänne ja me voidaan hälyttää apua.
Vanki voi myös tarvittaessa soittaa osastoilta, jos häntä on uhkailtu. Myös tällä tavalla panta lisää turvallisuutta.
Vanki pystyy tekemään ilmoituksen tuolta osastolta, että häntä uhkaillaan soittamalla keskusvalvomoon tai tähän meidän valvomoon.
Pantavalvonta on myös lisännyt avoimuutta vankien ja henkilökunnan välisissä suhteissa. Aikaisemmin tätä suhdetta väritti epäluottamus tai varauksellisuus sen suhteen, voiko vangin kertomuksiin luottaa vai yrittääkö hän jollain tavalla hyödyntää järjestelmää. Pantavalvonta on vähentänyt tätä ns. pelivaraa, joka *vangilla aina ja joka on tehnyt suhteet niin varauksellisiksi.*
Ennen se perustui siihen semmoiseen kahdenkeskiseen sopimukseen, mikä on ollut vaikkapa paperilla, että sinulla on oikeus olla siellä ja siellä kello silloin ja silloin. Mutta siinähän on jäänyt aina se, jos ajatellaan suhteessa vankiin, semmoinen epäilys, että onkohan se siellä ja vangilla on varmasti sellainen riski siinä, että hei, että minähän voin mennä vähän muualle, kun eihän ne teidä, missä minä oikeasti olen, kunhan tulen vaan aikanani takaisin. Että kyllä mä näen, että tämä tuo semmoista avoimuutta siihen vangin kanssa asiointiin, kun he tietää, että meillä on se fakta. Semmoisen jatkuvan epäilyksen ilmapiiri ehkä häviää.

Henkilökunnan kokemuksen mukaan hankalimpiin vankeihin pantavalvonnalla ei kuitenkaan ole vaikutusta eli onnistuakseen se edellyttää motivoituneisuutta ja halua mukautua siihen.
Mitä se auttaa, kun mies repii pannan irti ja lähtee tuosta pois tuonne. Meillä on niitä joitakin poistujia ja niitä henkilöitä, kenen kanssa syystä tai toisesta se homma ei lähde täällä käyntiin. Mies ei ehkä ole avolaitosolosuhteisin siirtymään, niin tulee semmoinen tunne, että oli liian aikaisin täällä ja näissä olosuhteissa. Eikä sillä pannalla ole siihen mitään merkitystä.

Pantavalvontaan siis sopeudutaan ja hyväksytään. Se koetaan kuitenkin samalla valvonnan tiukennuksena ja rangaistuksellisena lisänä, joka vertautuu jopa entisaikojen kahlevankeuteen. Vangit ovatkin yleensä helpottuneita, kun pantavalvonta poistetaan.
Ne sopeutuu siihen, että se kuuluu tähän nilkkaan ja hänelle kerrotaan, että voit käydä saunassa, suihkussa ja niin poispäin. Mutta sitten tilanne, kun ne saavat sen pannan pois, niin jotenkin ne ovat helpottuneita, että nyt tästä pääsee rauhaan. Se on vähän niin kuin se entinen painava pallo, kivipallo, jollain tavalla ne kokee sen, ilmeisesti käsittävät, että nyt heitä seurataan tosi tarkkaan.

Samalla se kuitenkin toimii ennaltaehkäisevänässä mielessä, että vangit kiinnittävät entistä enemmän huomiota siihen, miten toimivat. Rikkomuksia yritetään välttää, koska kiinnijäämisriski on suurempi. Tämä on parantanut yksiköiden järjestystä ja opettanut vangeille myös itsekuria.
Ehkä vanki ajattelee, että tällä voidaan vaikuttaa hänen olemiseensa ja tekemiseensä eli nyt, kun on tämä panta, niin hänen pitää käyttäytyä tietyllä tavalla, kun ne valvovat niin tarkasti.

Pantavalvonnan koetaan palvelevan myös kuntouttavia ja rikoksettomuutta edistäviä RANSUN tavoitteita sinä mielessä, että mahdollisuudet päästää vanki erilaisiin toimintoihin kuten koulutukseen ovat tehokkaamman kontrollin takia lisääntyneet.

No mitä mä itse näen, niin me pystytään paremmin toteuttamaan niitä Ransun tavoitteita, kun toi sähköinen järjestelmä mahdollistaa, että vanki pystyy esimerkiksi vapautumisen valmistelussa käymään vaikkapa siellä toisella paikkakunnalla työvoimatoimistossa. Me pystytään lähettämän se ilman sitä valvontahenkilöstön saattamista sinne kotipaikkakunnalle, että sähköisesti saatettuna pystyy käymään. Niin me pystytään tarjoamaan huomattavasti monipuolisemmat vapautumisen valmistautumisedellytykset, mitä ilman tuota sähköistä valvontaa. Koska meillähän on monesti vaan yksi ohjaaja työssä. niin eihän se yksi ohjaaja pysty lähtemään sen vangin kanssa jonnekin kauas. Siinähän menee koko päivä ja silloin meillä on koko talo tyhjä. Että kyllä se mahdollistaa tämän Ransun toteuttamisen, oli se sitten tosiaan vapauttamiseen liittyvä tai siviili-, opiskelu- tai työpaikkaan liittyvä asia. Että kyllä se tuo meille tähän työhön lisäarvoa nimenomaan myös Ransun näkökulmasta.

Pantavalvonta on erityisesti retkahtamisriskissä oleville vangeille tärkeä kontrollin ja tuen muoto, joka auttaa heitä itseään pitäytymään päihteistä ja rikolliseen elämäntapaan kuuluvista toiminnoista.
Siis heikoimmille vangeille on se tukeva suojaus, että vaikka ne tekee ne ratkaisunsa itse, mutta on niillä kuitenkin siinä semmoinen pieni ulkopuolinen tuki siinä mielessä, kun ne tietää, että hyvässä seurannassa ollaan, niin ei ihan joka risauksesta lähde, miten saattaisi alun perin ajateltuna tapahtua, kun tulee viinan rikot ja muut.

Useimmissa laitoksissa katsottiin, ettei sähköisellä valvonnalla ollut minkäänlaista vaikutusta vankisijoitteluun. Toisin sanoen olettamus siitä, että sähköisen valvonnan myötä uskallettaisiin sijoittaa rohkeammin ns. vaativampaa vankiaineista avolaitoksiin, ei pitänyt paikkaansa.

Arket ei sijottele rohkeemmin nytten.
No ihan mun mielestä tarpeeks rohkeesti ne on sijotellu tähän asti muuten tänne koko ajan.
Vähän saattaa, mitä sattuu. Ei se nykyään oo sillain.
Sähköinen valvonta ei muuttanu mitenkään sitä.

TULEVAISUUS
Tulevaisuutta ilman pantavalvontaa ei yksiköissä haluta kuvitella. Tulevaisuudessakin sitä pidetään ennen kaikkea valvonnan ja turvallisuuden kannalta tärkeänä. Tällaisena sen merkitys myös korostuu henkilöstömäärän pysyessä nykyisellä vähäisellä tasollaan tai jopa laskiessa.
Joo, mä voin sanoa, että ehdottomasti näen tarpeellisena tämän täällä. sekä henkilökunnan että vankien turvallisuuden kannalta. ja kyllä se meille esimerkiksi aiheuttaisi, mikä valvontahenkilökunnan miehitys meillä on, niin voisiko se enää olla tuollainen ilman pantavalvontaa. Ja kun me ajatellaan, että täällä eimole mitään kameroita eikä muita, että tällä voi olla yksi vartija vuorossa.

Kontrollin lisäksi pantavalvonnan nähdään myös edistävän kuntoutuksellisia tavoitteita. Pantavalvonnan poisjääminen olisi myös näiden tavoitteiden kannalta haitallista.
Juu, kyllä meidän toimintaa se rajoittaisi tosi paljon. Niin kuin mä kerroin, että kun meillä on suurin piirtein, kaikki on verkostoyhteistyötä ja vapauttamisyksikön ulkopuolella tapahtuvaa, että käydään kuntosalilla, kirjastossa, kaupassa, työvoimatoimistossa, AA-ryhmissä, Krisissä. Niin en mä tiedä, taantuiskos evankiaines semmosesta, että me ei uskallettaisi laittaa niitä eri paikkoihin samalla tavalla kuin tähän asti.

Pantavalvontaan liittyvät vahvuudet olivat realisoituneet koeaikana. Aikaisempaan työotteeseen palaaminen näytti kokemusten valossa monessa suhteessa harppauksena taaksepäin. Valvontaan ja kontrolliin liittyvät puutteet olivat toki tiedossa ennenkin. Pantavalvonta oli tuonut ne konkreettisella tavalla esiin. Yksiköissä osattiin myös kuvitella konkreettisella tasolla, mitä tulevaisuus ilman pantavalvonta merkitsisi.
Sitten piti mennä katsomaan paikan päällä ja jälkikäteen sitä ei sitten olisi voinut ikinä tarkistaa. Mahdotonta. Sitä ei pysty.

Pantavalvonnan toivotaan kuitenkin tulevaisuudessa muuttuvan teknisesti tehokkaammaksi. Teknisiä ongelmia esiintyy nykyään esimerkiksi paikannuksessa, koska järjestelmä ei mahdollista kuin yhden vangin paikantamisen kerralla:
Nyt ei saa kuin yhden vangin kerralla. Se on iso miinus. Se todella hidastaa ja ne kaikki 100 miestä tai vaikkapa olisi 20 niin yksitellen. Ei saa samalle alueelle, vaikka tälle alueelle ei näe kuin yksitellen, että keitä tässä on. Se vie valtavan ison osan ajasta.
Myös GPS yhteyksien sekä vikahälytysten kohdalla haluttaisiin parannuksia
No tietysti se GPS, ne yhteydet, että ne toimisivat prammin, mutta kun se nyt on vähän satelliitista kiinni sitten kiinni taas. Ja vikahälytykset pois mitä tulee. Sanotaan, että joka vuorossa niitä tulee. Saattaa tulla ihan silleen, että vanki on tuossa asioimassa meidän tiskillä, niin tulee ilmoitus, että poistui sallitulta alueelta ja se onkin heittänyt sen tuohon alueen ulkopuolelle.

Parannuksia haluttaisiin myös karttajärjestelmään, johon haluttaisiin web-pohjainen paikannussysteemi.
Niin siinähän on paljon tarkemmin tiet ja rakennukset näkyvillä eli siihen pystyy piirtämään tarkemmat rajat. Nythän me piirretään vaan tietty alue tiettyyn kohtaan karttaa ja kaikki piirtää vähän silleen erinäköisen.

Parannettavaa löytyy edelleen myös laitteen ergonomiasta. Nykyinen muotoilu on tässä suhteessa monella tavalla ongelmallinen. Seuraavat haastattelukatkelmat kuvaavat hyvin, millaisia nämä ongelmat ovat. Näitä voidaan pitää myös rikosseuraamusten laadun kannalta haasteellisena eli seuraamusten ei tulisi haitata liikaa tuomittujen elämää rangaistusaikana esimerkiksi siten, että fyysinen laite koetaan lisärasitteena.
Se on vähän iso ja painava se puhelin, että se vaatii semmoisen tilan. Ja noi, jotka on töissä varsinkin rakennuksilla ja autokorjaamoissa, niin ne sanoo, että kun siellä on semmoinen möhkyrä, että sitä pitää varoa, että se ei mene rikki se itse puhelin. Nilkkapantahan kestää kyllä, mutta se puhelin. Että jos se olisi pienempi, niin se menisi vaikka johonkin povitaskuun.

4 KUSTANNUSTEHOKKUUS

Sähköistä valvontaa avolaitoksissa selvittäneen työryhmän arvion mukaan valvonnan toteuttaminen teknisin välinein toisi vankeinhoidolle merkittäviä kustannussäästöjä. Sähköisen pantavalvonnan arvioitiin maksavan noin neljä euroa vuorokaudessa vankia kohden. Kustannukset olisivat olleet siis tavoitteen mukaan 80 000 - 100 000 euroa avolaitosta kohti vuodessa. Kun kokeilu aloitettiin 3 - 4 avolaitoksessa, sähköisen pantavalvonnan kustannusten arvioitiin olevan yhteensä 240 000 - 400 000 euroa vuodessa. (HE 17/2010.) Sähköinen pantavalvonta aloitettiin kolmessa avolaitoksessa, jotka olivat Suomenlinnan vankila, Vanajan vankilan Ojoisten yksikkö ja Kuopion vankilan avo-osasto, loppuvuodesta 2011. Myöhemmin valvonta laajennettiin Oulun vankilan vapauttamisyksikköön. Käytännössä pantavalvonnan laitekustannuksiksi muodostui vuosina 2012 - 2013 noin 750 000 euroa vuodessa. Vuodesta 2014 lähtien laitekustannukset ovat olleet noin miljoonaan euroa vuodessa eli noin 1600 -2200 euroa vankia kohden vuodessa. Täytäntöönpanon hinta on ollut avovankilassa kaiken kaikkiaan noin 59 000 euroa vankia kohden vuodessa.

Tilasto-aineiston perusteella voidaan nähdä, että sähköisellä valvonnan tulolla näyttäisi olevan yhteys luvatta poistumisien vähenemiseen. Luvattomien poistumisten määrä oli kääntynyt kasvuun 2010-luvun alussa erityisesti Suomenlinnassa ja Ojoisilla, mutta sähköisen valvonnan myötä kasvu taittui selvästi vuodesta 2012 lähtien (liitetaulukko 1.).

Lomalta palaamatta jääneiden määrässäkään ei sen sijaan ole osoitettavissa yhteyttä palaamatta jääneiden ja sähköisen valvonnan välillä. Lomalta palaamatta jääneiden lukumäärät ovat kyseissä avolaitoksissa vaihdelleet 2010-luvulla 23 ja 34 vangin välillä. Korkeimmillaan palaamatta jääneiden määrä oli ennen käyttöönottoa vuonna 2011 ja käyttöönoton jälkeen vuonna 2014. (liitetaulukko 2.). Sähköisen valvonnan vaikutusta järjestykseen ja sisäiseen turvallisuuteen tarkasteltiin avovankiloista suljettuihin vankiloihin tehtävien siirtojen määrällä. Tilastojen perusteella määrät ovat laskeneet lähes koko 2010-luvun eikä sähköisellä valvonnalla ole ollut suoraa vaikutusta siirtojen määrään kyseisissä laitoksissa (liitetaulukko 3.).

5 YHTEENVETO

Sähköinen valvonta (pantavalvonta) on ollut käytössä kokeiluna neljässä eri yksikössä vuodesta 2012 lähtien. Pantavalvonnasta saatuja kokemuksia haluttiin arvioida sen selvittämiseksi, mitä sen suhteen tullaan tekemään tulevaisuudessa. Onko pantavalvonnalle tarvetta avovankiloissa ja vapauttamisyksiköissä ja miten sitä tulisi hyödyntää, mikäli sen käyttöä päätettäisiin jatkaa?
Pantavalvonnan käyttöön otto koettiin kaikissa yksiköissä myönteisenä asiana erityisesti valvonnan tehostumisen kannalta. Lähityön lisäämiseen sillä ei uskottu olevan juurikaan vaikutusta.
Vankien toiminnan valvonta on nykyisillä henkilöstömäärillä ollut tähän asti hyvin haastavaa. Yksiköissä on kerrallaan vuorossa 3–4 vartijaa. Vankeja on samaan aikaan erilaisissa toiminnoissa päiväsaikaan joko yksiköiden alueella tai sitten niiden ulkopuolella. Kaikkien vankien toimintaa pitäisi voida valvoa yhtä tehokkaasti. Tämä ei ole kuitenkaan ollut mahdollista. Vangit ovat voineet käyttää järjestelmää hyväkseen esimerkiksi poikkeamalla sovitusta ohjelmasta tai tekemällä jotain muuta kuin oli sovittu. Kyse ei ole henkilöstön mukaan suurimittaisesta ongelmasta. Rikkomuksia tapahtuu yksiköittäin muutaman kerran vuodessa. Seuraamusjärjestelmän uskottavuuden kannalta on kuitenkin tärkeää, että vankien toimintaa voidaan valvoa tarpeeksi tehokkaasti ja puuttua rikkomuksiin välittömästi silloin, kun niitä tapahtuu. Valvonnan tehostumista pidettiin myös turvallisuuden kannalta tärkeänä erityisesti yöaikaan, jolloin miehitystä on vähän tai ei ollenkaan.
Pantavalvonnan käyttöönotto on lunastanut monet siihen kohdistuneet odotukset valvonnan tehostumisesta. Se on parantanut selvästi henkilöstön mahdollisuuksia valvoa poistumisluvilla ja erilaisissa toiminnoissa olevia. Erityisesti suurissa yksiköissä, joissa vangit ovat sijoittuneena päiväsaikaan laajalla alueella sijaitseviin toimintoihin, yhteydenpito ja kommunikointi vankien sekä työtoiminnan henkilöstön kanssa on muuttunut huomattavasti helpommaksi. Vankeihin saadaan nyt helposti yhteys kiireellisissä tapauksissa sen sijaan, että henkilöstö joutuisi erikseen tavoittelemaan vankeja. Tämä on säästänyt selvästi työaikaa ja mahdollistanut henkilöstöresurssien käytön järkevämmällä tavalla. Se on parantanut myös turvallisuutta. Sairaustapauksissa tai muissa turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa tieto kulkee reaaliajassa ja apua saadaan paikalle nopeammin. Yöaikaan vankeja voidaan valvoa turvallisesti pienemmälläkin miehityksellä. Kääntöpuolena on ainakin joissakin yksiköissä ollut se, henkilökohtaiset tapaamiset vankien ja työtoiminnan henkilöstön kanssa ovat vähentyneet selvästi.

Pantavalvonta on mahdollistanut myös toiminnan jälkikäteistarkastuksen erilaisissa epäselvissä tapauksissa. Tämä on sekä vankien että henkilökunnan kannalta tärkeä oikeusturvakysymys, joka myös vähentää erilaisten kiistakysymysten ja kanteluiden määrää. Pantavalvonta toimii myös ennaltaehkäisevästi varsinkin sellaisten vankien kohdalla, joilla on taipumus retkahtaa päihteisiin tai muihin ongelmiin. Tällä tavalla se myös epäsuorasti edistää rikoksettomuus- ja kuntoutustavoitteita. Se mahdollistaa myös sen, että rangaistusajan suunnitelman tavoitteita voidaan toteuttaa laajemmalla skaalalla, koska henkilökuntaa ei ole sidottu saatto- yms. tehtäviin. Tämä on tärkeää varsinkin silloin, kun kuntoutustoiminto sijaitsee pitkän matkan päässä. Myös tällä tavalla henkilöstöresursseja voidaan siis säästää ja käyttää niitä olennaisempiin tehtäviin.

Pantavalvonnan istuttaminen yksiköihin on kuitenkin tapahtunut takellellen. Uusien käytäntöjen istuttamisessa tärkeää on, että yksiköissä ollaan tietoisia niistä tavoitteista, joihin uudistuksilla pyritään. Henkilökunta olisi myös hyvä sitouttaa jo toiminnan alkuvaiheen suunnitteluun. Tarpeellista tukea ja koulutusta olisi hyvä saada alusta lähtein. Sitä olisi oltava riittävästi ja sen olisi kytkeydyttävä yksiköiden erityisongelmiin. Näin ei kuitenkaan ollut tapahtunut yhdessäkään yksikössä.

Pantavalvonta tuotiin kokeiluyksikköihin ilman henkilökunnan suurempaa myötävaikutusta ikään kuin annettuna. Henkilökunnan kanssa ei keskusteltu suuremmassa määrin siitä, millaisia tarpeita ja ongelmia yksiköissä on ja miten niihin voitaisiin vastata pantavalvonnalla. Henkilökuntaa ei muutenkaan sitoutettu suuremmassa määrin pantavalvonnan valmistelutyöhön. Henkilökunnalle ei myöskään kerrottu pantavalvonnan käyttöönoton taustalla olevista strategisista tavoitteista, jotka liittyivät työn sisältöjen monipuolistamiseen esimerkiksi lähityön tai kuntoutuksen muodossa ja samalla rutiininomaisempien valvontatehtävien vähentämiseen. Henkilökunta joutuikin miettimään melko omavaraisesti, millä tavalla pantavalvontaa voitaisiin parhaiten käyttää. Toimintamallit muotoutuivat näin ollen yksiköiden omien tarpeiden ja erityisolosuhteiden mukaisesti eri tavoin painottuen. Kaikissa yksiköissä siitä muotoutui kuitenkin ennen kaikkea valvonnan ja kontrollin apuväline. Joissain yksiköissä oli huomattu pantavalvonnan kuntouttavien tavoitteiden edistäjänä.

Pantavalvonnan istuttaminen yksiköihin olisi edellyttänyt myös sen pohtimista, miten sillä voidaan edistää Rikosseuraamuslaitoksen strategian mukaisia rikoksettomuustavoitteita. Tällaista strategisen tason keskustelua ei juurikaan käyty yksikköjen kanssa. Se olisi toki vaatinut paljon aikaa ja resursseja. Se olisi kuitenkin voinut lisätä yhteistä ymmärrystä siitä, miten pantavalvonnalla voidaan yksikkökohtaisten tarpeiden lisäksi edistää yleisimpiä tavoitteita. Tämän tapaisen ohjauksen voisi ajatella kuuluvan keskushallinnolle. Keskushallinnon ohjauksellinen rooli jäi tässä suhteessa kuitenkin melko vähäiseksi. Pantavalvonnan käyttöönotto ja vakiinnuttaminen tapahtui tämän takia melko pitkälle teknisen ohjauksen ja tuen varassa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Pantavalvonta on tehostanut huomattavasti valvontaa ja kontrollia kaikissa yksiköissä ja mahdollistanut niukkojen henkilöstöresurssien monipuolisemman ja tarkoituksenmukaisemman käytön. Suhteessa avolaitosten kokonaiskustannuksiin vankia kohden sähköisen valvonnan laitekustannukset ovat pienet ottaen huomioon kaikki ne hyödyt jotka liittyvät valvonnan tehostumiseen, turvallisuuden parantumiseen ja työn monipuolistumiseen. Pantavalvonnan poisjääminen vaikeuttaisikin yksiköiden toimintaa ja muuttaisi valvonnan sattumanvaraisemmaksi. Mahdollisuudet puuttua erilaisiin rikkomuksiin ja väärinkäytöksiin pienenisivät samalla kun vähäisiä henkilöstöresursseja jouduttaisiin jälleen siirtämään, jotka eivät toiminnan tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisempia.

Pantavalvontaa kannattaa siis jatkaa jo pelkästään valvonnan tehostumisen takia. Sitä voidaan käyttää kustannustehokkaasti monipuolisemmin myös kuntouttavien ja muiden Rikosseuraamuslaitoksen strategisten tavoitteiden edistämisessä. Tämä edellyttää keskushallinnon aktiivisempaa roolia suhteessa yksiköihin. Yksiköt olisi myös hyvä saada sitoutettua paremmin sähköisen valvonnan kehittämistyöhön yhdessä keskushallinnon kanssa. Keskushallinnon ohjaus- ja kehittämisroolia suhteessa yksiköihin olisi hyvä myös tässä yhteydessä pohtia uudestaan. Myös pantavalvontaan liittyvää koulutusta, käyttäjätukea sekä muuta teknistä ohjausta olisi syytä pohtia yhdessä yksiköiden kanssa.

7 LIITETAULUKOT

Liitetaulukko 1. luvatta poistuneiden lukumäärä ja osuus vuoden aikana vankilassa olleista vangeista (%)

	Suov		Ojoinen		Kuvy		Ouv/A		Yhteensä		kaikki avolaitokset	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
2010	9	3	6	3	1	2			16	2,9	54	2,0
2011	13	4	13	7	1	2			27	4,9	82	2,9
2012	2	1	6	4	1	2			9	2,0	62	2,6
2013	5	2	3	2	1	2			9	2,0	56	2,6
2014	3	1	3	2	0	0			6	1,4	39	1,8
2015	5	2	1	1	0	0	1		7	1,3	42	2,6

Liitetaulukko 2. Lomalta palaamatta jääneiden lukumäärät

	Suov	Ojoinen	Kuvy	Ouv/a	Yhteensä	kaikki laitok-set
2010	20	8	1	1	30	160
2011	20	12	2		34	171
2012	12	11			24	207
2013	13	9		5	27	242
2014	24	7	1	2	34	227
2015	20	4	3	2	29	228

Liitetaulukko 3. Avolaitoksesta suljettuun siirretyt vangit

	Suov	Ojoinen	Kuvy	Ouv/a	Yhteensä	kaikki laitok-set
2010	93	28	6	2	129	559
2011	89	25	5	5	124	509
2012	58	34	11	4	107	488
2013	51	27	15	7	100	399
2014	53	17	5	7	82	328
2015	60	20	6	4	90	348